

▲ Å bygge ned barrierene mellom forsvarsgrenene vil gi et mer effektivt forsvar i fredstid samt større forsvarsevne i krise og krig. Bildet er fra Stabsskolens øvelse Joint Effort 2019. Foto: Anette Ask/Forsvaret

HVA SLAGS OFFISERER TRENGER NORGE I FREMTIDEN?

ET BLIKK FRA FORSVARETS UTDANNINGSSYSTEM

Å kunne følge, forstå og delta i konseptuelle diskusjoner rundt spørsmål som «nektelse» eller «kontroll», krever omfattende teoretisk og praktisk innsikt i forsvarsspørsmål. Det er med andre ord en debatt hvor stabsoffiserer og flaggoffiserer naturlig vil ha en fremtredende rolle. Faktisk er det rimelig å *forvente* at en norsk stabsoffiser skal ha forståelse for, innsikt i og meninger om denne og lignende debatter.

TEKST:
HÅKON LUNDE SAXI OG
PAAL SIGURD HILDE,
STABSSKOLEN OG INSTITUTT
FOR FORSVARSSTUDIER/
FORSVARETS HØGSKOLE

Artikkelen representerer synspunktene til de to forsvarsakademikerne ved FHS og er nødvendigvis ikke FHS sitt syn.

Denne utgaven av LUFTLED kaster blikket på den pågående debatten om Forsvaret bør etterstrebe nektelse eller kontroll i de nordligste delene av Nord-Norge. Dette er en viktig debatt som primært foregår internt i forsvarssektoren, men som også tidvis kommer til uttrykk i ulike offentlige fora. Et eksempel var Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) forarbeid til inneværende langtidsplan for forsvarssektoren (2021–24). I rapporten *Hvordan styrke forsvaret av Norge?* fra 2019 vurderte FFI ulike konseptuelle retninger for videreutviklingen av

Forsvaret, med «robust nektelse» og «territoriell kontroll» som hovedalternativer.

Å kunne følge, forstå og delta i konseptuelle diskusjoner rundt spørsmål som «nektelse» eller «kontroll», krever omfattende teoretisk og praktisk innsikt i forsvarsspørsmål. Det er med andre ord en debatt hvor stabsoffiserer og flaggoffiserer, med deres høyre akademiske og militærfaglige utdanning samt mangeårige operative erfaring, naturlig vil ha en fremtredende rolle. Faktisk er det rimelig å *forvente* at en norsk stabsoffiser på major/oberstløytnantsnivå som har fulført videregående officersutdanning – for

eksempel ved å ha avlagt en mastergrad i militære studier ved Forsvarets høyskole – skal ha forståelse for, innsikt i og meninger om denne og lignende debatter. Offiserer på dette nivået skal kunne bekle rollen som militære ledere, stabsoffiserer eller rådgivere i stillinger der konseptuelle fagmilitære diskusjoner, på operasjonelt og strategisk nivå, er en del av hverdagen. På dette nivået i et militært karriereløp inngår det å kunne delta i diskusjonen om hvordan landet best kan forsvares dermed som en naturlig del av den militære profesjonsutøvelsen.

Hvilken kompetanse og egenskaper må så norske offiserer på dette nivået tilegne seg gjennom sin videregående officersutdanning for at de skal være i stand til å delta i slike debatter på en konstruktiv måte? Det finnes ingen fasitsvar på et slikt spørsmål, men vi ønsker å løfte frem to egenskaper vi oppfatter at den videregående officersutdannelsen bør ha som mål å styrke: Vi bør utdanne «lilla» offiserer og offiserer som evner å se det store bildet.

VI MÅ UTDANNE «LILLA» STABSOFFISERER

I den norske forsvarsdebatten, både i offentligheten og innad i forsvarssektoren, er det påfallende ofte en sammenheng mellom uniformsfarge og posisjon i forsvarsdebatten. I den overnevnte debatten om «nektelse» og «kontroll» tenderer for eksempel de med grønne uniformer å favorisere en sterkere kontrollambisjon, med en dertil tilhørende vektlegging av en større og tyngre mekanisert hær. De med lyseblå eller mørkeblå uniformer tenderer på sin side til å favorisere teknologiske løsninger på Norges forsvarsutfordringer som er knyttet til luft- og sjøplattformer – en tilnærming som drar mer i retning av et såkalt «operasjonelt nektelseskonsept». Samtidig har nyere domener, som cyber og rom (*space*), færre sterke forkjempere enn de tradisjonelle domeneene.

Å være farget av hvor man kommer fra, er på ingen måte unikt for forsvarssektoren i Norge. Fenomenet er velkjent i nær sagt alle militærorganisasjoner. Risikoen ved en for sterk grad av rivalisering mellom forsvarsgrenene, er at resultatet kan bli *suboptimalisering*. Resultatet kan bli noe som er tilpasset det hver av grenene ønsker, men som i for liten grad tar hensyn til summen av dem. Det kan gi mindre forsvarsevne totalt enn det man kunne oppnådd dersom ting i større grad ble sett i sammenheng. Intern rivalisering i forsvarssektoren kan med andre ord gi mindre gode løsninger enn dersom flere forsøker å finne felles svar på felles problemer. Det synes derfor fornuftig å løse litt på knytningen norske offiserer har til egen forsvarsgren. De må kort og godt bli mindre «grønne», «lyseblå» eller «mørkeblå» og mer «lilla».

Ideen om å etterstrebe et mer «lilla» officerskorps finner vi flere steder, men selve begrepet er her hentet fra den amerikanske forsvarsdebatten. På 1980-tallet introduserte det amerikanske forsvaret både *AirLand Battle*-doktrinen og det «operasjonelle» militærteori- og kommandonivået, som bandt sammen det taktiske og strategiske nivået. I tillegg påla Kongressen gjennom Goldwater-Nichols-loven en sentralisering av kommandoordningen. Mye av hensikten med alle disse endringene var å motvirke rivaliseringen mellom forsvarsgrenene og å skape en mer sømløs og synkronisert innsats av land-, luft- og sjøstridskrefter i militære operasjoner. For å virkeliggjøre denne visjonen ble det

«Det viktigste FHS bør gjøre, er imidlertid i våre øyne å strebe etter en enda bedre integrasjon på masternivå av de militære kjernekompetansefagene, som fellesoperasjoner og ledelse, og de såkalte «kontekstfagene»

«I den nasjonale og internasjonale debatten om «nektelse» eller «kontroll» må norske offiserer kunne veie ikke bare de taktiske aspektene med disse konseptene, men også de strategiske og politiske aspektene ved dem»

sett på som avgjørende at officerskorpsset måtte bli mer «lilla» – fargen man fikk om man la sammen uniforms-fargene til de daværende fire amerikanske forsvarsgrenene. Om militære fellesoperasjoner skulle fungere, måtte de vannrette skottene som var bygget opp mellom forsvarsgrenene mykes opp.

Den samme tenkningen lå til grunn i Norge da de forsvarsgrenvise stabsskolene i 1995 ble slått sammen til en felles Forsvarets stabsskole. Den nylig avsluttede utdanningsreformen i Forsvaret etterstrebet også mer undervisning på tvers av forsvarsgrenene innenfor den grunnleggende officersutdanningen. I en så liten forsvarsstruktur som den norske, med omlag 20 000 uniformerte ansatte og vernepliktige i fredstid og omtrent 70 000 i krigstid, må en utnytte alle ressurser på en best mulig måte. Å bygge ned barrierene mellom forsvarsgrenene vil gi et mer effektivt forsvar i fredstid samt større forsvarsevne i krise og krig.

Samtidig er det avgjørende ikke å miste den grenvise militærfaglige kompetansen, som særlig vektlegges i den grunnleggende officersutdanningen ved krigsskolene. Det er åpenbart forskjell på å krige i skogen, på havet og i luften. De ulike tilnærmingene i forsvarsgrenene, for eksempel til ledelse, har i det minste delvis opphav i disse forskjellene. Det er forskjell på å lede et kompani med 150 soldater i norsk fjellheim og å ha kommandoen over en ubåt med 21 sjeler om bord ute på dypet i Norskehavet. Mens team som ledelsesform står sentralt i Sjøforsvaret, får hærfolk gjerne kaffen i halsen om noen foreslår at avdelingen skal ledes av et team. Å utdanne enhetsoffiserer uavhengig av forsvarsgren gir følgende ikke mening.

Når offiserene derimot forlater det taktiske nivået, har gjennomført videregående officersutdanning og kommer inn i militære staber med administrative, operative og logistiske ansvarsområder, blir betydningen av slike forskjeller langt mindre. På fellesoperativt og strategisk nivå er grenspesifikk kompetanse fortsatt svært viktig, men alle sitter inne i samme bygg eller fjellanlegg. Betydningen av å tenke sammen og helhetlig, på tvers av forskjellig bakgrunn, blir dermed langt viktigere enn tidligere.

VI MÅ UTDANNE OFFISERER SOM SER «DET STORE BILDET»

Den videregående og høyere officersutdannelsen i Norge må resultere i stabs- og flaggoffiserer som har evne og vilje til å tenke faglig selvstendig. De må erverve seg faglig tyngde til å fungere som fagmilitære ledere, stabsoffiserer og rådgivere på operasjonelt og strategisk nivå. For å kunne fylle de rollene på en fullgod måte, må offiserene ikke bare evne å tenke og operere fellesoperativt, men også å kunne se «det store bildet».

Å anvende militærmakt på en klok måte stiller store krav til at officerskorpsset forstår ikke bare de rent taktiske og operasjonelle militære utfordringene, men også det politiske og strategiske bildet som militærmakten anvendes innenfor. Det er ikke bare korporaler som kan være strategiske. Den forsvarsfaglige diskusjonen om «nektelse» eller «kontroll» kan ikke sees isolert fra de politiske og strategiske rammebetingelsene Norge står ovenfor. De begrensede norske styrkene må anvendes på en slik måte at de maksimerer den politiske og militære sannsynligheten for å få allierte forsterkninger til Norge, men uten at de små norske avdelinger blir tilintetgjort eller går i oppløsning for

NEKTELSE VS KONTROLL

▲ Norske offiserer må se det store bildet. NATOs generalsekretær Jens Stoltenberg besøkte USAs president Joe Biden tidligere i juni. Til høyre i bildet er Stoltenbergs militærassistent brigader Gjermond Eide. Foto: Erik Luntang/NATO

hjelpen ankommer. I mer uklare «gråsonesituasjoner» må offiserer på et lavt nivå også kunne forventes å utvise klokkskap og politisk god dømmekraft. Feil håndtering av slike situasjoner kan gi storpolitiske ringvirkninger som kan få svært alvorlige følger for Norge.

I begge disse scenarioene vil offiserskorpset ha fordel av innsikten de får gjennom såkalte «kontekstfag», som historie, samfunnsfag og internasjonal politikk. En slik innsikt vil for eksempel kunne gjøre dem i stand til å forsake kortsiktige taktiske seiere på slagmarken i situasjoner der Norges strategiske interesser er bedre tjent med andre handlingsalternativer. For å ta et eksempel fra norsk krigshistorie: Å lese general Otto Ruges beretninger om felttoget i Norge fra april til juni 1940, vil kunne gi norske offiserer innsikter som kan være fruktbare også i dag. Ruge etterstrebede under felttoget «å vinne tid uten å få de norske avdelinger ødelagt før hjelpen kom» og forsøkte gjentatte ganger å forklare for de underordnede han kunne få kontakt med at «en oppholdene strid bakover i et tilfelle som dette kun være like nyttig som en seier» (*Felttoget*, s. 52). Ruges anstrengelser ble gjort håpløse hovedsakelig av utilstrekkelig norske forsvarsforberedelser samt den dårlige forberedte allierte bistanden, men også av at

«Den forsvarsfaglige diskusjonen om «nektelse» eller «kontroll» kan ikke sees isolert fra de politiske og strategiske rammebetingelsene Norge står ovenfor»

underordnede avdelinger ofte ikke forsto den strategiske situasjonen. De to første forholdene må løses gjennom en vellykket norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, det siste forholdet kan en god videregående offisersutdanning bidra til å bote på.

Et annet eksempel der forståelse for det store bildet er viktig, er norske offiserer som tiltrer stillinger i NATOs kommandostruktur på fellesoperativt eller militærstrategisk nivå. I slike stillinger bør de ha ikke bare en solid militærfaglig tyngde, i form av sin militære kjernekompetanse til å kunne planlegge, lede og gjennomføre militære operasjoner, men også en viss politisk «fingerspitzengefühl». De bør ha innsikt i de politiske og strategiske utfordringene både Norge og våre allierte står overfor. For eksempel i en situasjon der en krise er under oppseiling rundt Svalbard, vil det forventes av en norsk offiser ved et alliert hovedkvarteret at vedkommende kan forklare Svalbardtraktatens innhold og historikk for sine internasjonale kolleger. For småstaten Norge vil det i en slik situasjon være viktig at allierte land forstår og, i så stor grad som mulig, aksepterer og handler på bakgrunn av Norges fortolkning av traktaten. Norske offiserer må også kunne fremføre solide militærfaglige argumenter for at Norge bør

prioriteres av alliansen i krise- og krigstid.

I den nasjonale og internasjonale debatten om «nektelse» eller «kontroll» må norske offiserer kunne veie ikke bare de taktiske aspektene med disse konseptene, men også de strategiske og politiske aspektene ved dem. Selv om de fagmilitære aspektene naturlig nok vil veie tyngst, kan den fagmilitære debatten i en småstat som Norge ikke være blottet for innsikt i nasjonal og internasjonal politikk. En god stabsoffiser må følgelig også ha en viss «fingerspitzengefühl» for de politiske sidene med sin profesjon.

VEIEN VIDERE: HVORDAN KAN UTDANNINGEN I FORSVARET BLI BEDRE?

Vi har over fremhevet to egenskaper som vi mener norske offiserer bør tilegne seg gjennom sin militærfaglige utdanning for å bedre kunne delta i debatter om militærstrategiske og operasjonelle valg som nektelse og kontroll. For det første bør offiserene i størst mulig grad evne å ta med seg sin verdifulle grenkompetanse inn i de fellesoperative diskusjonene, men samtidig være i stand til å frigjøre seg fra egen uniformsfarge når faglige synspunkter utvikles og fremføres. For det andre bør offiserene i en småstat som Norge evne å «se det store bildet», for derigjennom være best mulig skikket til å forvalte og, om nødvendig, anvende militærmakt på en måte som ikke bare gir ønskede militære resultater, men også politiske.

▲ I den nasjonale og internasjonale debatten om «nektelse» eller «kontroll» må norske offiserer kunne veie ikke bare de taktiske aspektene med disse konseptene, men også de strategiske og politiske aspektene ved dem. Foto: Julia Kalvik/Forsvaret

En viktig del av oppgaven med å skape slike «lilla» offiserer som evner å se «det store bildet», tilfaller den videregående og høyere officersutdanningen i Norge, i dag masterprogrammet og sjefskurset ved Forsvarets høyskole (FHS). På masternivå legges det mest vekt på militære operasjoner der samhandling mellom forsvarsgrenene står sentralt – på fellesoperative eller «joint» operasjoner. I sjefskurset løftes blikket tydeligere til det strategiske og politiske nivået og rammen utvides til i langt større grad også å inkludere sivile myndigheter. Både FHS og Forsvaret kan bli bedre på mange felt. Her følger to forslag til hvordan utdanningen i Forsvaret kan bidra enda mer til å sikre at fremtidige militære masterstudenter blir mer «lilla» og erverver seg evnen til å «se det store bildet».

Å bryte ned skottene mellom forsvarsgrenene var som nevnt drivkraften bak både opprettelsen av en felles stabsskole i 1995 og av en fellesperiode i den grunnleggende officersutdanningen ved krigsskolene i 2018. Det største hindret for utviklingen av en «lilla» felleskultur vil vi påstå at er å finne i beordringsystem som gir forsvarsgrenene svært stor makt. Den viktigste måten FHS bidrar til å skape en felles kultur i Forsvaret i dag, er i våre øyne ikke gjennom undervisningen, men gjennom det at offiserer og kadetter fra ulike forsvarsgrener studerer sammen over lengre tid. Det er særlig viktig på masternivå og sjefskurset, hvor framtidens

stabs- og flaggoffiserer lærer sammen, av hverandre og hverandre å kjenne.

Corona-pandemien har av gode grunner begrenset mulighetene for fysisk samvær og distribuert og digital undervisning har i stor grad vært nødvendig. Selv om det også er visse pedagogiske fordeler med slik undervisning, er det i våre øyne på ingen måte et fullgodt alternativ – gitt nettopp at et sentralt poeng ved utdanningen er at studentene lærer hverandre å kjenne. At de sammen bygger en felles, «lilla» kultur. Så hvordan kan den fysiske undervisningen bli bedre i fremtiden? Slik vi ser det, er dagens ordning med at masterstudentene skriver masteroppgaven på deltid mens de er i stilling, ikke en god løsning verken for studentene eller avdelingen deres. Ved å utvide masterstudiet med et halvt år – til totalt 1 ½ år – vil man kunne slå to fluer i en smekk: Man vil gjøre det å skrive masteroppgaven enklere og mer hensiktsmessig for alle, og man vil sikre at studentene får enda mer tid til sammen til å bli enda mer «lilla».

Hva så med «det store bildet»? Det er litt enklere. Ett viktig grep i våre øyne, var innføringen av de felles, grunnleggende fagene i fellesperioden på krigsskolene. De bidrar til å sikre at alle kadettene får en

grunnleggende forståelse for «det store bildet». Tidligere varierte det mye i hvilken grad krigsskolene la vekt på dette. Det

viktigste FHS bør gjøre, er imidlertid i våre øyne å strebe etter en enda bedre integrasjon på masternivå av de militære kjernekompetansefagene, som fellesoperasjoner og ledelse, og de såkalte «kontekstfagene». En måte å gjøre dette på er å gjøre øvelsen studentene tar del i mot slutten av studieåret, *Joint Effort*, til et gjennomgangstema i alle emnene. Det fordret imidlertid at scenarioet som brukes i *Joint Effort* blir endret til et som ligner på de hjemlige scenarioene som i dag brukes i nasjonale- og NATO-øvelser – som for eksempel *Trident Juncture 2018*. Scenarioet i øvelsen kan dermed bli et felles omdreiningspunkt for både de militære kjernekompetansefagene og «kontekstfagene». Det vil legge forholdene til rette for en faglig integrasjon som vil hjelpe studentene med bedre å forstå «det store bildet».

Det vi foreslår over er ikke vidundermidler som vil løse alle problemer, kun små og – i våre øyne – gjennomførbare steg som vil bidra til å bedre dagens utdanning i Forsvaret. Målet vil være sikre at framtidens offiserer blir enda bedre skikket til blant annet følge, forstå og delta i konseptuelle diskusjoner rundt spørsmål som «nektelse» eller «kontroll». ■

«Risikoen ved en for sterk grad av rivalisering mellom forsvarsgrenene, er at resultatet kan bli sub-optimalisering»

LUFTLED

LUFTMAKTSTIDSSKRIFT // NR. 2 JUNI 2021

TEMA:
**NEKTELSE
VS KONTROLL**

- Luftmaktens kjernerolle
- Det dype slagfeltet
- Russerne kommer ikke

03

LEDER

Espen Gukild

06

KONTROLL ELLER NEKTELSE?

Sigurd Glærum, Mona Sagsveen Guttelvik og Alf Christian Hennum

10

LUFTKONTROLL ER LUFTMAKTENS VIKTIGSTE KJERNEROLLE

Tonje Skinnarland

14

LUFTFORSVARETS FORHOLD TIL NEKTELSE OG KONTROLL

Per Erik Solli og Carl Wilhelmsen

18

AIR SUPERIORITY VS AIRSPACE DENIAL STRATEGIES

Justin Bronk

22

REFLEKTIONER KRING DET DJUPA SLAGFÅLTET OCH ELDBASERAD MANÖVER

Fredrik Lindvall

26

KRIGFØRING I DET 21. ÅRHUNDRE

Tom Henry Knutsen

30

NYTT AMERIKANSK MARITIMT KONSEPT KAN BLI AVGJØRENDE FOR NORGE

Terje Bruøygard

34

SEA CONTROL AND SEA DENIAL IN THE RUSSIAN NAVAL CONTEXT

Michael Kofman

38

HVA BØR VÆRE NORSKE AMBISJONER?

Ståle Ulriksen

42

RUSSERNE KOMMER IKKE

Nils Naastad

46

HVA SLAGS OFFISERER TRENGER NORGE I FREMTIDEN?

Håkon Lunde Saxi og Paal Sigurd Hilde

NEKTELSE VS KONTROLL

Kontroll eller nektelse. Hvilket konsept skal legges til grunn for forsvaret av Norge?

Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

50

EN VERDEN I ENDRING

Tim Torvatn

54

ALVORLIG LUFTFARTSHENDELSE MED C-130J HERCULES

Statens havarikommisjon

60

BOKANMELDelse: ARMY OF NONE

Tobias Holtan

62

NYTT FRA LUFTFORSVARET

70

NEWSLETTER

74

LMS FORENINGSNYTT

LUFTLED

UTGAV AV LUFTMILITÆRT SAMFUND (LMS)

Luftmilitært Samfund
BK 9 Rygge flystasjon
Flyplassveien 300
1590 Rygge

E-POST: luftmils@online.no

TLF: 992 08 711

WEBSITE: www.luftmils.no

Forfatteren er ansvarlig for innholdet. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegget.

REDAKTØR: Svein Holtan
svein.holtan@gmail.com

FORSIDE: Shutterstock

DESIGN, TRYKK OG DISTRIBUSJON: konsis.no

NESTE UTGAVE:
Desember 2021
Deadline materiell:
15. november 2021

© All gjengivelse fra magasinet skal krediteres LUFTLED.

Miljømerket trykksak,
241 785